

sinkó ervin

költészet-elmélete

Sinkó Ervin 1916-ban verseskönyvvel és tanulmánnyal jelentkezett. A *Világ* című budapesti napilapban Ady Endréről írt cikket, s kiadta *Éjszakák és hajnalok* című erősen szecessziós és Ady költészetének a hatásait mutató verseskönyvét. A tanulmányíró és a szépíró érdeklődésének ez az egysége, de ugyanakkor kettőssége jellemzi egész pályáját majd. A kettősség azonban csak műfaji és nem világképi jellegű: ugyanazok az erkölcsi-ideológiai kérdések érdekelték a költőt és regényírót, amelyeket a tanulmányok is tisztázni akarnak. Csak formát és módszert vált, de nem problémát is. Különösen a húszas és harmincas évek termésére vonatkozik ez, Sinkó Ervin pályájának legtermékenyebb és legbonyolultabb szakaszára, hiszen az első nekifutását egy, igaz, rövid, cselekvés-korszak váltotta fel, majd emigrációs megpróbáltatások Bécsben, a harmincas évek második felében pedig Moszkvában, határolták. Verseskönyv, egy folyóirat, regények és tanulmányok születnek meg ebben az időszakban, köztük az is, amelyet esztétikai kultúránk fontos dokumentumai között tarthatunk számon: a *Téma és tartalom* a költészetben.

Sinkó Ervin legkonstansabb esztétikai kategóriáját ragadta meg a „költői” problematikájának az elemzésével, s már a húszas években lényegében az foglalkoztatta, amelynek definitív megfogalmazását a hatvanas években adta a *Széljegyzetek a költészetről, a költészet és a történelem viszonyáról és az irodalomtörténet problematikájáról* című tanulmányában. Mintegy esztétikai hitvallását fogalmazta meg ebben a tanulmányban:

„Ha a művésztől, művészetéről vagy röviden a poézisről beszélek, mindig magáról az emberről és az emberiről, az életről van szó. A poézis nagyon szűk kör, mesteremberek magánügye és csupán afféle díszlet volna, nem volna sokkal-sokkal több, mint ami belőle könyvekbe vagy műalkotásokba zárva eleven. Pontosabban: a poézis nem élhetne eleven életet a művekben, ha az alkotó képzelet nem volna magának az emberi életnek az egyik elementáris hatalma; a poézis nem teremthetne közösséget poéta és közönség között, ha a poézis nem volna magától az emberi léttől és annak belső ellentmondásaitól elválaszthatatlan, tudatos vagy öntudatlan, de közös *magatartás*. Emberi magatartás az élet és halál ellenében, a pillanatnyi emberié, a pillanaté, mely diadalmaskodni akar az időn . . .”

Az 1928-as, *Nyugatban* megjelent tanulmánya a fenti gondolatoknak első nagy lélegzetű, az esztétika szaknyelvét is felhasználó, kategorizáló módszerrel készült megfogalmazása, a „költőinek” első Sinkó adta definíciója. Hét nagyobb fejezetben tárgyalja a költői megjelenésének történeti változatait, hogy tanulmánya utolsó fejezetében a modern költészet költőiségének kérdéséhez jusson el az elidegenültség látványának összefüggései hálózatában.

Sajátos ellentétek „mozgását” figyeli tehát a szerző a „történelemben”: „Az emberi szellemnek bonyolult története, amint ez a történet vallásokban, filozófiai rendszerekben, művészeti és tudományos művekben visszahagyta útbaigazító tündökléseit, ezek az összes a történelmet dokumentáló teljesítmények pazarul ellentmondásos sokféleségükben arra az egyetlen öntudatbeli tényre vezethetők vissza, hogy az ember benne áll a természetben és egyben ugyanez az ember, mint öntörvényű egész, akarhat és tud szembenállni a természettel...” Erre építi fel a történelemben megfigyelt második egzisztenciális ellentmondást, amely az ember és társadalom viszonyát rajzolja:

„... Ez okból úgy látszik, hogy az emberi szellem küzdéseinek ősgyökerét nemcsak a természetnek alávetett és egyben természettel szembenálló, hanem társadalmi absztrakt törvénynek alávetett és egyben társadalommal szemben álló, tehát két irányban is pusztán objektumként számba jövő, magát konkrét szubjektumnak érző és akaró emberben kell keresnünk...”

Az embernek az elidegenültségben formát kapott világhelyzete, az ember vágya, hogy ezeken az ellentmondásokon győzedelmeskedhessék, a vezérelve Sinkónak, s azt az embert rajzolja, akinek öntudata a „káoszról a kozmosz” felé halad, küzdve a „kifejezett és megvalósított kozmoszá válásért, mely öntudatnak minden külön szférák csak ideiglenes objektivizációi...” A költészet sajátos feladata, szerepe és jellege is ebből a kérdéskörből eredeztethető:

„... Az ember benne áll a természetben és egyben mint öntudat szemben áll a természettel. Ez a szembenállás az öntudatban és objektív megnyilatkozásaiban különböző korokban különböző tartalmakban és eredményekben válik konkréttá. A költőnek a témájához való viszonyában tisztán tükröződik, hogy egy-egy történelmi korszakban miként reagál az öntudat a rajta kívül lévő természetre, vagyis hogy érzi magát, mit akar az ember az akkor adott világban, mennyire tudatos benne s hogyan képzei megvalósítani az alapvető szubsztanciális meghasonlottságból szükségképp következő mindent betetőző vágyat: a paradoxia feloldását, a külön szubjektum és külön objektum, az öntudat és a külső valóság megbékült testvériesülését.

A költőnek az ő témájához való viszonyában a költő korának az élethez, a maga életéhez való viszonya jut esztétikai teljességhez, s ennek a ténynek vázlatos s csak az európai költészet tendenciáira szorítkozó demonstrálása a költészetnek a jelen korban betöltött és betölthető helyzetének és feladatának megítéléséhez szükséges...”

Ezt igazolandó Sinkó vizsgálja a „költészet előtti költészet” problémáját, azaz a mitikus kor „költészetét”, mely a boldogság kora volt, hiszen

a megosztottságok még nem léteztek, költészet és világ egy volt és oszthatatlan, következképpen nem is lehet költészeztől beszélni a szó mai értelmében. A homéroszi világban viszont már a „költészet: témává vált világ”. „A homéroszi eposz világában az ősi, azelőtt a világvalóságot jelentő mítosz már csak anyag, mely önmagában megállottan már csak kívülről kaphat életet lelkét, s az amfikus világban álló költő számára így lesz az egykori világ, a mítosz egy, az öntudatban valóbbá vált másik világnak a témája...” Majd a tragédia-irodalomban a további eltávolodásokat rögzíti, s jelzi a téma és a tartalom egymástól való elidegenülésének folyamatát is, miközben jelentős és termékeny megállapításokat tesz a tragédia lehetséges voltával kapcsolatban. Tanulmánya ötödik fejezetében az objektív téma „formailag megszűnő” pillanatát rögzíti a novellában, majd a középkor s az egyre következő irodalmi korszakok jelenségeként a téma-kérdés időszerűségét ragadja meg, hogy utolsó fejezete a modern irodalom vetületeiben vizsgálja ennek a „tematikus” irodalomnak a problémáját — egy szintézis-lehetőség perspektívájából.

A modern művészet alapjainak a magyar esztétikai gondolkodásban is új szempontú megvilágítása ez a tanulmány. Sinkó ugyanis nem a művészeti irányok váltakozását figyeli, hanem a „költőnek” mint művészi „lényeknek” a változásaira reagál. Szemléletének az öntörvényeiből következtek tehát az izmusokat tagadó megnyilatkozásai (vitája Kassákkal az új művészeztől és Déry Tiborral az új versről). Sinkó ugyanis nem művészet-, hanem élet-formulákat keresett, nem művészetet látott, hanem életet, amikor esztétikával foglalkozott. Ezért nem is a művészet jövője, hanem az ember üdvössége érdekelte — már azoknak a műveknek az ígésében, melyeket majd a harmincas-egyvenes években alkot.